

Alsso Danzen sy auff die manier der
Bischoff

Emakumea euskal dantzan

*“Emakumeak ez du dantzatu izan,
gehienez dantzatua izan da”.*

Horrela dioen uste oker batek bide luzea egin du euskal dantzaren alorrean XX. Mendean. Aita Donostia ikertzaile eta gure musika eta dantzen biltzaile handiak ere antzerako zerbaít esan zuen gai honi buruz ari zela:

“El hecho es que la mujer vasca no baila en el verdadero sentido que la palabra tiene entre nosotros. Asiste al baile y toma parte en él; pero como bien se ha dicho, es para “ser bailada”, para que ante ella muestre el varón sus habilidades.” Aita Donostia.

Gaur egun badakigu hori ez dela egia. Emakumeek ere dantzatu izan dutela eta hainbat testigantza direla euskal dantzen historian horren berri ematen digute-nak. Aita Donostiaren garai berean antzeko jardun-ean, kantu eta dantzen bilketan adibidez, aritu zen Resurreccion Maria de Azkuek Izturitzen jaso zuen ondokoa, adibidez:

*Behin batez joan ninduzun
Isturitzeko plazalat,
andre eder bat ikusi nuen
dantza-buruan zohala...*

Plazaren erdian, dantzaten ari zen soka-dantza emakume batek gidatzen zuela kantatzen eta kontatzen digu abestiak. Madame Aulnoy bidaiariak Baiona eta Biarritzen ikusi zituen gizon-emakumeak dantzari 1690 inguruan: “Gizon eta emakume horiek jauziak, itzuliak eta entxetarako dantzatzen zituzten”. Iztuetak aipatzen digu 1806an Azpeitiko plazan Pontxera deitzen zioten neska gazteak dantzatu zuela begira zeuden guztiak liluratuz. Horrelako aipuak ugariak dira XVIII eta XIX. mendeetako dokumentazioan.

Dantzatu du emakumeak, bai horixe. Debeku eta oztopo ugari jasan behar izan baditu ere, dantzatu du emakumeak. Izan ere, XVIII. mendetik aurrera (eta ziur aski aurretik ere, baina hortik aurrera oraindik gordinago) elizgizon eta alkate, gotzain eta gobernadore, amorrus eta temati aritu dira plazan dantzari ziren emakumeen jarduna debekatu eta kanporatu nahirik. Hori bai dela egia. Dantzatu du emakumeak, baina makina bat debeku, oztopo, kanporatze, zigor eta eraso sufrirituta.

XVIII. eta XIX. mendeetako elizgizonen begietan, dantza bera ez omen zen kontu larria gizon-emakumeak nahasten ez baziren. Gizonak dantzan aritzen zirenik ez zuen inork zalantzan jartzen, eta beraz, dantzara emakumeak sartzen baziren, hor hasten ziren gauzak okertzen. Bartolome Madariaga fraideak 1816an idatzitakoak argi erakusten dute zernola asaldatzen zituen elizgizonak emakumeak dantza parte hartzeak. Neskak “bularrak berariaz jasota, edo armatuta, edo paparra agerian” agertzen zirela dantzara eta “Lizunkeriarren sua eta kea” zela plazako dantzaldietan ikusten zena. Horren konponbidea garbi ikusten zuen zenbaitek, emakumeari plazan dantzatzea debekatu eta konponduta auzia. Eta ia-ia lortu zuten beren nahia.

XX. mendean, ustez genero berdintasunaren bidean urrats sendoak eman diren garaian, dantza alorrean atzerapauso nabarmenak gertatu izan dira. Eta zenbaitetan, berdintasunaren bidean urratsak ziruditenak,

epe luzera kate-motz gertatu dira. XX. mendeko lehen hamarkadetan, herri guztietan antolatuta ziren ez-pata-dantzari taldeen ondoan poxpolinen taldeak antolatzeari ekin zitzaion neskak dantzari jartzeko asmoz. Gaur egundik begiratuta konturatzen gara urrats horrekin hesi handi bat eraiki zela mutil eta nesken artean, bakoitzak egin zitzakeen dantza eta jantzi zitzakeen arropak generoaren arabera bereiziz.

Korpus dantzak Oñatin 1969 urtean. Argazkia: Jesus Maria Arzuaga - Guregipuzkoa.net / CC-BY-SA

XXI. mende honen hastapenetan, genero markarik gabe dantzariekin amesten dugu. Dantzariak izan daitezela ikusiak eta baloratuak beraien dantzarako gaitasun eta trebeziengatik, eta ez ditzagun dantza batzuetarako edo besteetarako soilik bideratu jaiotzezko sexu hutsagatik. Izango dira noski bikote jokoan oinarritu eta bikote jokoan gailentzen diren dantzak, eta horietan akaso neska-mutilek nor bere paperean aurki dezake bere tokia. Baina badakigu gure gizartean bikote motak ugaritu egin direla eta ez dela beti sexu bakoitzeko, ezta sexu marka nabarmeneko kideen artean osatzen, eta gure dantzetan errealtate horiek normaltasunez onartu eta sustatu beharko genituzke. Dantza maite dugulako, bereziki euskal dantza tradizionala gure komunitatean belau-naldiz belaualdi transmititu eta ondu delako, eta belaualdi berrientzat ere tresna erabilgarria, erakargarria eta indartsua izatea opa diogulako.

Ari gara poliki-poliki gure historia ezagutzen, eta ari gara, emakumei plazan zor diegun eskubidea itzularazteko ahaleginetan. Eskubidea delako, eta ez historikoa soilik, gaurko eta biharko ere badelako. Izan ere, historian inoiz dantzatu ez balu ere ez luke horrek justifikatuko orain ez dantzatzea. Alkate izateko, zapagileen gremioko kide izateko edo forjari izateko gizonezkoa izatea nahitaezko baldintza izan da luzarotan, baina horiek bukatu dira. Dantza egiteko dantzari egiten jakitea da beharrezkoa, ez gizonezko jaiotzea. Historiaz gezurra esan zigutelako salatu dugu hemen, baina gaur eta bihar eskubidea dutelako dantzatuko dute emakumeek, gizonekin (animatzen diren apurrekin) batera.

OIER ARAOLAZA